

Rahvusvaheline Pärimuspidu BALTICA 2016

"Baltica poeb põue ja kodu küla õue!"

Eestimaa jaaniõhtud 2016

Teema: Pärimuslik jaaniaeg

Rahvakalendri pühi - Jaanipäev (Christina Lään, 2012)

Ennemuiste pühitseti jaanipäeval päikese ja valguse püha. See oli ka õitepüha. Sellel ajal õitsetesid niitudel kaunimad suvelilled. Neiud korjasid kimpe ja punusid lillepärge, ennustasid õnne ja õnnetust ning käisid metsas sõnajalaõit otsimas. Nooruses korjasid tüdrukud jaanikastet ja pesid sellega nägu, et kauem noorem ja siledam püsida, et vistrikke ja näopaiseid ei tuleks.

Ma olen kõige õnnelikum inimene, sest olen näinud jaaniussikesi ning mul on õnnestunud hoida sõnajalaõit. See, kes sõnajalaõie leiab, kätte saab ja seda hoolikalt hoiab, saab kõige õnnelikumaks inimeseks maa peal. Olen kuulnud, et sõnajalaõis on imekaunis ja särab nagu päike. Ole sinagi julge ja otsi oma sõnajalaõis üles. Kui oskad seda endale hoida, saab sinustki kõige õnnelikum inimene. Aga ole ettevaatlik, sest jaaniõöl on metsas tuhanded jaaniussikesed, keda ei tohi ära tallata, muidu juhtub palju õnnetust.

Peo kõige ilusam hetk saabub ööpimedusega, siis, kui tiigi kaldal süüdatakse jaanituli. Tuli võtab aeglaselt hoogu ja lahvatab lõpuks suurte leekidega, pildudes taeva poole hüplevaid sädemeid. Kas sa tead, et tulel on väga tugev maagiline jõud? Vanasti pidas rahvas tulest väga lugu, usuti, et tuli on vahendaja inimeste ja jumalate vahel. Tuli puhastab ja kaitseb kurja eest. Tulele viidi ohvreid, siis usuti, et vili kasvab hästi ja majas on õnn. Tulele võis ohverdada puutükke, kive, hõberaha või esemeid. Tütarlapsed viskasid tulle pärjad ja lilled. Nii lootsid nad õnnetust eemal hida ja paremini mehele saada. Peale ohverdamise suitsetati jaanitule suitsus toitu, heina, rohtu ja viidi see teisel päeval koduloomadele. Siis püsivad nad terved ja on viljakad. Karja ennast anti ka kolm korda ümber lõkke, lootes, et siis saab rohkem piima ja võid.

Kas te teate millised jaanituled vanasti ehitati? Kõige lihtsam oli tõrvatünn, mis aeti pika ridva otsa. Rannaelanikud põletasid vanu paate. Pärnumaal veeti hagu, kadakaid ja risu kõrgele künkale hunnikusse, et tuli kaugele paistaks. Muhus laoti kadakavirn kasvava kase ümber. Haljad oksad on elavad ja annavad tulele jõudu juurde. Nagu tänapäevalgi, viibisid külaelanikud tule ääres hommikuni ja pidutsesid südamest. Jaanitule ääres lõbutseti, mängiti, tantsiti ja kiiguti.

Inspiratsioonikillud rahvapärimusest

Nimetus

Jaanipäev on heinatöö alguse päev, kevadtööd on lõpetatud. (Lihula)

Pühitsemine

Igal jaanipäeval käisid naised Kaarli kõrtsis vitsikuid turgutamas. Reega sõideti kõrtsi juurde. Naistekoorem pandi ree peale ja püttidega viidi kõrtsi. Mehi on ka kaasa võetud. Seal võeti õlut. Naised olid õlujoojad. (Rakvere)

Nimepäev

Mõnes paigas tehtud Jaanile paha. Tema aseme põhi võetud alt ära, asetatud õrnalt mõni pulgakene koti alla ja kui Jaan heitis ja kukkus, siis tulnud Jaanil selle viguri tegijale kompvekisi osta. Aga kui leidis Jaan ennem ülesse pahateu, siis tulnud tegijal kommi osta. (Simuna)

Ohverdamine

Tervelt nädala piim kogutakse enne jaanipäeva kokku. Jaaniööl aetakse kari metsa. Tuli tehakse ülesse. Pere istub tule ümber keeru ja nüüd söödakse see tervel nädalal kogutud piim ja või ära ja antakse see piimane pesuvesi lehmadele juua. Midagi ei tohi üle jääda. See on jaanipäeva piimaohver. (Tarvastu)

Ehtimine

Samuti kui suvistepühade ajal, etendavad jaanipäeval kased suurt osa. Kaskedega ehitakse tube ja veel rohkem sõidukeid, millega jaanipäeval surnuaiapühale sõidetakse. Mõned neist kommetest on tänini tarvitusel ja püsivad vast veel edaspidigi. (Kambja)

Jaanituli

Vanasti kõik, kes vähe suutsid, läksid jaanitulele. Vanal aal sa pidid ühe kadagaoksagi tulle viskama, kui sinna läksid. Õieti, et "Kis ei tule jaanistulele, selle odrad olgu ohakased, kaerad kasteheinased." (Muhu)

Kiikumine

Kiiguti rohkem nelipühil ja jaanipäeval. Kiige tehti ilusamasse metsasallu, kus leidis ka ruum tantsutuuri tegemiseks. Pühiks töid tüdrukud metsast kaski ja punusid krantsid kiigepostide ja võlli ümber. (Kullamaa)

Mängud

Ümber tule lauleti ja joosti nukku. Kõik ollive suuren ringin ja nukuk olli tule all, valge riie ümber.
Lauti:
Jaan tei saani saarikunna, jaanika
kirju korju kuusikunna, jaanika.
Ehi, ehi, nukukeine,
säe sääred jooksemaie,
labajalad laskemaie!

Sõs nukk pan'ds juuksma ja poisi juusksive järke, võtve kinne ja tõive tagasi. Panti tõine jälle. (Karksi)

Poisikesi lasti kottides joosta. Kõhu peale seoti kott kinni, hoidsid jalad trammil ja jooksid. Kis sai kõige enne sakste juurde, see sai raha. Pärast anti teistele ka (hiljaks jäänud jooksjatele). (Põltsamaa)

Põllundus

Jaanipäeva öösi kisti umbrohtu viljapõllult, et siis pääle jaanipäeva umbrohi põllult kaoks. (Karula)

Karjandus

Jaanilaupäeva õhtul punusid karjused lehmadele lilledest pärjad pähe. Siis pidi saama hea piima-aasta. (Urvaste)

Toit

Jaanipäeval söödud karaskid ehk odraleiba. (Tarvastu)

Jaanipäeval süüakse sõira, et siis inimesed näitasid, et nad juba saavad sõira. (Hargla)

Jaanipäevaks tehti munavõid ja murulauguvõid. (Peetri)

Saun

Jaaniõöl tuli koguda ka kõiki arstitaimi, sest hiljem kaotavat taimed oma raviva toime. Samuti valmistati jaaniõöl saunavihtasid ja nendega vihtlemine pidi ravima jooksva- ning muid liigese- ja lihastehaigusi ja valusid. (Kõpu)

Loodus

Kui jaanipäeva õhtul kuuled kägu, siis elad niikaua, mitu korda kägu kukkus. (Hargla)

Vanasti jaaniõhtul, kui jaanituli hakkas kustuma, siis läksid noored jaaniussi otsima. Kes kõige esimesena ussi leidis, sel tuli selle aasta sees õnn. Tänavu jaaniõhtul tehti ka seda nalja. See tüdruk, kes esimesena ussi leidis, leidis augustikuus ka omale peigmehe. (Simuna)

Sõnajalad õitsevad jaanilaupäeva öösel kella 12 ja 1 vahel. Kui õied lahti löövad, siis peab neil suur tulesärin taga olema. Kui keegi ühe sõnajalaõie kätte saab ja seda kangesti hoiab, siis võib ta kõik maailma asju teada. (Viru-Jaagupi)

Ennustamine

Tuli tehti püsti pandud puudest ja valvati senikaua juures, kuni viimane säde ära kustus, et vanapagan raha ei saaks kuivatada. (Karksi)

Jaanilaupäeva öösel tuleb korjata 9 seltsi lilli ja need kella 12 ajal pärjaks punuda ja siis pähe panna ja magama heita. Siis öösel näed oma peigmeest. (Laiuse)

Kui jaaniöösse rohu sees põherdakse, siis ei hakka haigus külge. (Viru-Nigula)

Lugemissoovitusi (leitavad nii raamatukogudest kui ka raamatupoodidest)

1. Eesti rahvakalender 4. osa, Eesti Raamat 1985, koostanud Mall Hiimäe
<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?12794>
2. Sõnajalg jaaniööl, Ilmamaa 2008, Mall Hiimäe artiklid, koostanud Kaljo Põllu
<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?165428>
3. Pühad ja argised ajad rahvakalendris, Varrak 2010, Mall Hiimäe
<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?174524>
4. Rahvakalendri tähtpäevi, Koolibri 1998, Mall Hiimäe
<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?28550>
5. Rahvakalendri tähtpäevi, Ilo 2012, Christina Lään
<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?205401>
6. Eesti kalendrilaulud viisidega, Koolibri 2008, Taive Särg
<https://www.raamatukoi.ee/cgi-bin/raamat?165377>
7. Põlised pühapaigad, Pegasus 2016, Ahto Kaasik
<https://www.rahvaraamat.ee/p/p%C3%B5lised-p%C3%BChapaigad/758333/et?isbn=9789949572328>
8. Ene Lukka-Jegikjani artikkel "Suvepühade põnevad pärimuslood - maagiline jaanituli, lillenõidus ja piimaohver", 2015
<http://eestielu.delfi.ee/harjumaa/elu/suvepuhade-ponevad-parimuslood-maagiline-jaanituli-lillenooidus-ja-piimaohver?id=71685487>
9. Ended ja ennustused Eesti rahvausundis, Pegasus 2013, Reet Hiimäe
<https://www.rahvaraamat.ee/p/ended-ja-ennustused-eesi-rahvausundis/46145/et?isbn=9789949505487>
10. Äratismäng uinuvale rahvamuusikale. August Pulsti mälestusi, TMM 2014, Krista Sildoja
<https://www.rahvaraamat.ee/p/ended-ja-ennustused-eesi-rahvausundis/46145/et?isbn=9789949505487>